

บทความวิจัย

แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชน กรณีศึกษา สถาบันการเงิน
ชุมชน บ้านคลองจ้ง หมู่ที่ 4 ตำบลนาบอน อำเภอนาบอน จังหวัดนครศรีธรรมราช*
THE GUIDELINES FOR THE DEVELOPMENT OF THE OPERATION OF COMMUNITY
FINANCIAL INSTITUTIONS CASE STUDY BAN KHLONG JANG COMMUNITY
FINANCIAL INSTITUTION VILLAGE NO. 4, NABON SUB-DISTRICT, NABON DISTRICT,
NAKHON SI THAMMARAT

อรอุมา รัตนพันธ์

Onauma Rattanaphan

จิตติมา ดำรงวัฒนะ

Jittima Damrongwattana

บุญยิ่ง ประทุม

Boonying Pratum

ดำรงพันธ์ ไฉท้าววีระพงศ์

Damrongphan Jaihoweewerapong

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Thailand

จรัญ ศรีสุข

Jaran Sresuk

พระมหาดวงทิพย์ ปรียติธารี (บุญศรี)

Phramaha Duangthip Pariyattidhari (Boonsri)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: jittima_dam@nstru.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการบริหารจัดการสถาบันการเงินชุมชน สภาพปัญหาการดำเนินงานสถาบันการเงินชุมชน และแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานสถาบันการเงินชุมชน บ้านคลองจ้ง หมู่ที่ 4 ตำบลนาบอน อำเภอนาบอน จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลัก กลุ่มที่ 1 คือ ผู้ที่เป็นสมาชิกสถาบันการเงินชุมชน บ้านคลองจ้ง จำนวน 11 คน และผู้ให้ข้อมูลสำคัญรอง กลุ่มที่ 2 คือ ผู้ที่ให้การสนับสนุนและส่งเสริมสถาบันการเงินชุมชน บ้านคลองจ้ง จำนวน 4 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา มีการลงสำรวจพื้นที่ชุมชนบ้านคลองจ้ง โดยการนัดวัน เวลา และสถานที่พบปะกับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อศึกษาข้อมูลเบื้องต้น สร้างความสัมพันธ์ ติดต่oprะสานงาน เก็บข้อมูลรายละเอียดแบบเจาะจงในแต่ละประเด็น ที่เกี่ยวข้องกับสถาบันการเงินชุมชน บ้านคลองจ้ง ผลการวิจัยพบว่า 1) วิธีการบริหารจัดการสถาบันการเงินชุมชน บ้านคลองจ้ง ประกอบด้วย 1.1) ด้านการจัดการองค์กร 1.2) ด้านการเงิน 1.3) ด้านบุคลากร 1.4) ด้านเครื่องมือเครื่องใช้ วัสดุอุปกรณ์ และสถานที่ปฏิบัติงาน 1.5) ด้านองค์ความรู้และข้อมูลข่าวสาร 2) สภาพปัญหาการ

* Received 20 November 2023; Revised 17 December 2023; Accepted 24 December 2023

ดำเนินงานสถาบันการเงินชุมชนบ้านคลองจ้ง พบว่า 2.1) ปัญหาด้านคน 2.2) ปัญหาด้านงาน 2.3) ปัญหาด้านวิธีการทำงาน และ 3) แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานสถาบันการเงินชุมชนบ้านคลองจ้ง พบว่า 3.1) การพัฒนาการกระจายอำนาจในการบริหารจัดการบุคคล 3.2) การพัฒนาวิธีการทำงานแบบการมีส่วนร่วม 3.3) การพัฒนาให้เกิดความเสมอภาค หรือความเท่าเทียมกัน 3.4) การพัฒนาให้มีโอกาสพัฒนาขีดความสามารถของบุคคล 3.5) การพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกัน

คำสำคัญ: สถาบันการเงินชุมชน, บ้านคลองจ้ง, การบริหารจัดการ

Abstract

The objectives of this study aimed to investigate the management methods of community financial institutions, the conditions of problems within the operation of community financial institutions, and the guidelines for the development of community financial institutions in Village No. 4 of Na Bon Sub-district, Na Bon District, Nakhon Si Thammarat Province. The qualitative method was used in this research. Key informants consisted of the main key informant, which was the first group that comprised the eleven members of Ban Khlong Chang community financial institution, and the secondary key informant, which was the second group that comprised four persons who were supporters and sponsors of Ban Khlong Chang community financial institution. The research tool used in this research was a questionnaire. This research used a questionnaire to collect data and conducted data analysis with descriptive analytics. This research had a field study in the area of Ban Khlong Chang community by appointing date, time, and location to meet a target group for the study of primary data, building relationships, and coordination to collect purposively on the details of each issue that related to Ban Khlong Chang community financial institution. The results showed that: 1) The management methods of Ban Khlong Chang community financial institution consisted of 1.1) The management of the organization, 1.2) Finance, 1.3) Personnel, 1.4) Equipment, materials, and facilities, and 1.5) Knowledge and information. 2) The conditions of problems within the operation of community financial institutions showed 2.1) Human issues, 2.2) Job-related issues, and 2.3) Issues in the method of work. 3) Guidelines for the development of community financial institutions showed 3.1) The development for decentralization of personnel management, 3.2) The development of cooperation in the method of work, 3.3) The development of equality or fairness building, 3.4) The development of opportunity for personnel potential development, and 3.5) The development for participation in benefits management.

Keywords: Community Financial Institution, Ban Khlong Chang, Ban Khlong Chang

บทนำ

หลังจากประเทศไทยประสบปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจเป็นผลให้แนวความคิดในการพัฒนาเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาปัจจัยพื้นฐาน โดยมีรัฐเป็นองค์หลักในการพัฒนาส่งผลให้ประชาชนยึดรัฐเป็นศูนย์กลางการพัฒนา มาเน้นการพัฒนาที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา โดยมีรัฐเป็นผู้สนับสนุนส่งเสริมให้ผลของการพัฒนาตรงกับวัตถุประสงค์ของรัฐ และความต้องการของประชาชนโดยเฉพาะแนวทางการพัฒนาดำเนินการ โดยกรมการพัฒนาชุมชนกระทรวงมหาดไทย ได้ดำเนินการพัฒนาชนบทตามแนวทางดังกล่าวมาตั้งแต่เริ่มตั้งกรมการพัฒนา

ชุมชน ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของคนควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมการเมือง และโครงสร้างพื้นฐานเน้นให้คนมีความสามารถมีศักยภาพในการคิดได้และทำได้ (พงษ์นรินทร์ อัสวเศรษฐี และคณะ, 2541)

การพัฒนาคนให้คิดได้ และทำได้ เป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะการแก้ปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศ จะต้องแก้ปัญหาเศรษฐกิจในระดับครัวเรือนให้ประสบผลสำเร็จก่อนเป็นอันดับแรก โดยการสนับสนุนส่งเสริมให้ประชาชนคิดและแก้ปัญหาของตนเอง ให้พ้นจากวัฏจักรของความยากจน โดยเฉพาะปัญหาการขาดแคลนเงินทุนในการประกอบอาชีพ ปัญหานี้สิน ซึ่งเป็นปัญหาหลักที่ส่งผลให้ครัวเรือนไม่หลุดพ้นจากวงจรแห่งความยากจน การแก้ไขปัญหาการขาดแคลนเงินทุนในการประกอบอาชีพ และปัญหานี้สินจึงมีความสำคัญในการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจในระดับครัวเรือนเพราะเงินทุน คือ ปัจจัยที่ทำให้เกิดผลผลิตและรายได้ ถ้าไม่มีเงินหรือมีเงินทุนน้อย ส่งผลให้ผลผลิตและรายได้น้อย (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครราชสีมา, 2560)

การดำรงชีพของครัวเรือนจะประสบปัญหา ก่อให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศในที่สุด และในสภาวะอย่างนี้ทำให้ต้องจัดสถาบันการเงินชุมชนขึ้น เพราะมีปัญหาต่าง ๆ มากมายภายในชุมชน เพราะเศรษฐกิจตกต่ำทำให้รายรับไม่พอกับรายจ่าย เพราะสินค้าแต่ละอย่างแพงขึ้นอย่างเห็นได้ชัด จึงจัดตั้งสถาบันการเงินชุมชนบ้านคลองจิ่ง ขึ้นเมื่อวันที่ 12 สิงหาคม 2556 โดยให้ชุมชนทุกคนได้รับหลักประกันความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมที่หลากหลายประเภทอย่างทั่วถึง สามารถป้องกันและบรรเทาความเสี่ยงที่เผชิญได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมการประกอบอาชีพ สร้างรายได้และการดำรงชีวิตให้มีความมั่นคง โดยการสร้างโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงแหล่งทุนเพื่อการประกอบอาชีพและรายได้อย่างทั่วถึง (ยุทธชัย สุกุลฤทธิ์, 2552) เมื่อสมาชิกผ่านการฝึกอบรมแล้วจึงจะมีการจ่ายสินเชื่อเพื่อการประกอบอาชีพและพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิก รายการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งหมดมีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานระหว่างสมาชิกกับสถาบันการเงินชุมชน และระหว่างสถาบันการเงินชุมชนกับเจ้าหน้าที่เป็นแหล่งเงินกู้ (ธนาคาร) เพื่อนำเงินกู้ไปให้สมาชิกกู้ ต่อความหลากหลายของรายการที่เกิดจากการดำเนินงาน หากไม่มีการจัดทำบัญชีอย่างเป็นระบบ หรือการกำหนดระบบบัญชีอย่างเหมาะสม หรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานของการบัญชีก็จะส่งผลกระทบต่อการทำงานหรืออาจจะเกิดการทุจริตขึ้นได้ (ภาวิณี พูลเกิด, 2556)

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงศึกษาเรื่อง “การศึกษาแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชนบ้านคลองจิ่ง หมู่ที่ 4 ตำบลนาบอน อำเภอนาบอน จังหวัดนครศรีธรรมราช” เป็นการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสถาบันการเงินชุมชน บ้านคลองจิ่ง เพื่อจะนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิธีการบริหารจัดการสถาบันการเงินชุมชน บ้านคลองจิ่ง หมู่ที่ 4 ตำบลนาบอน อำเภอนาบอน จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการดำเนินงานสถาบันการเงินชุมชน บ้านคลองจิ่ง หมู่ที่ 4 ตำบลนาบอน อำเภอนาบอน จังหวัดนครศรีธรรมราช
3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานสถาบันการเงินชุมชน บ้านคลองจิ่ง หมู่ที่ 4 ตำบลนาบอน อำเภอนาบอน จังหวัดนครศรีธรรมราช

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชน กรณีศึกษา สถาบันการเงินชุมชนบ้านคลองจิ่ง หมู่ที่ 4 ตำบลนาบอน อำเภอนาบอน จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีรายละเอียดขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลหลัก กลุ่มที่ 1 คือ ผู้ที่เป็นสมาชิกสถาบันการเงินบ้านคลองจิ่ง ตำบลนาบอน อำเภอนาบอน จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 11 คน โดยเลือกจากตำแหน่งหน้าที่และผู้ที่มียอดทำรายการสูงแบบเจาะจง ได้แก่ ประธาน จำนวน 1 คน คือ นายสมบุรณ์ เสนปาน รองประธาน จำนวน 1 คน คือ นายยงยุทธ์ สทานสัตย์ เลขานุการ จำนวน 1 คน คือ นางนุชรี แก้วสองศรี เภรัญญิก จำนวน 1 คน คือ นายสุจินต์ รัตนพันธ์ นายทะเบียน จำนวน 1 คน คือ นายอ้วน สุขสวัสดิ์ สมาชิกผู้ฝากสูง จำนวน 3 คน คือ 1) นายประมุข เดชพิชัย 2) นางเกษตร นิลละเอียด และ 3) นายสมเกียรติ โสกาประดิษฐ์ สมาชิกผู้กู้สูง จำนวน 3 คน คือ 1) นางอุไร อนันต์ธนาบุรุษ 2) นางปราณี รัตนพันธ์ และ 3) นางประไพ เกิดจงรักษ์

ผู้ให้ข้อมูลรอง กลุ่มที่ 2 คือ ผู้ที่ให้การสนับสนุนและส่งเสริมสถาบันการเงินบ้านคลองจิ่ง ตำบลนาบอน อำเภอนาบอน จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 4 คน ได้แก่ ธนาการเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จำนวน 1 คน คือ นางนวรรตน์ บุณนาค (ผู้ช่วยผู้จัดการธนาการเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขานาบอน) นายกองค้การบริหารส่วนตำบลนาบอน จำนวน 1 คน คือ นายเจริญ ศิริคำ ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 1 คน คือ นายนพดล ศิริคำ และนักพัฒนาชุมชน จำนวน 1 คน คือ นางสาวสุนันทา ทองคลอด

2. เครื่องมือรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

2.1 แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เกี่ยวกับรายละเอียดการศึกษาระบวนการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชน โดยมีขั้นตอนในการสัมภาษณ์ ดังนี้ 1) การเตรียมการสัมภาษณ์ โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่จะต้องการสัมภาษณ์เตรียมแบบสัมภาษณ์เตรียมอุปกรณ์การจดบันทึกหรืออัดเสียง เลือกพื้นที่ที่จะใช้สัมภาษณ์ 2) การเริ่มสัมภาษณ์ แนะนำตัวเองเพื่อสร้างความสัมพันธ์ต่อกันแจ้งวัตถุประสงค์ในการสัมภาษณ์ 3) การสัมภาษณ์ ใช้แนวคำถามที่ได้เตรียมมาในแบบสัมภาษณ์ 4) ตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

2.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การศึกษาแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชนบ้านคลองจิ่ง หมู่ที่ 4 ตำบลนาบอน อำเภอนาบอน จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยได้สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมบริเวณสถาบันการเงินชุมชนบ้านคลองจิ่ง ลักษณะวิธีการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ในการดำเนินชีวิตในชุมชน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.1 สํารวจพื้นที่ในชุมชนเพื่อศึกษาข้อมูลเบื้องต้นก่อน หลังจากนั้นจึงไปสำรวจข้อมูลเบื้องต้นของสถาบันการเงินชุมชน

3.2 สร้างความสัมพันธ์ และแนะนำตัวเบื้องต้น เพื่อนำไปสู่การปรับตัวเบื้องต้นให้เข้ากับกระบวนการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชน พร้อมทั้งสอบถามข้อมูล ได้แก่ วิธีการบริหารจัดการสถาบันการเงิน สภาพปัญหาการดำเนินงานสถาบันการเงินชุมชน และแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานสถาบันการเงินชุมชน

3.3 ติดต่อประสานงานด้วยตนเอง เก็บข้อมูลรายละเอียดแบบเจาะจงโดยนัดวัน เวลา และสถานที่ จากนั้นผู้วิจัยได้เก็บข้อมูล และรายละเอียดแต่ละประเด็นโดยพบปะกับกลุ่มเป้าหมาย พร้อมถ่ายภาพประกอบ

3.4 รวบรวมวิเคราะห์ และสรุปผล หากปรากฏกว่าขาดรายละเอียดข้อมูลส่วนใดก็ไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติม

การวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อหาข้อเท็จจากการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้มา ผู้วิจัยจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์และนำเสนอในรูปแบบเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1 วิธีการบริหารจัดการสถาบันการเงินชุมชนบ้านคลองจ้ง หมู่ที่ 4 ตำบลนาบอน อำเภอนาบอน จังหวัด นครศรีธรรมราช ประกอบด้วย

1.1 ด้านการจัดการองค์กร พบว่า สถาบันการเงินมีการเปิดรับสมาชิกตลอดทั้งปีทุกวันพุธ-วัน ศุกร์ มีการบริหารด้วยคณะกรรมการ มีการแบ่งหน้าที่การทำงานของคณะกรรมการแต่ละบุคคลและมีกฎระเบียบ ข้อปฏิบัติของสถาบันการเงินอย่างชัดเจนที่สมาชิกต้องปฏิบัติตาม

ภาพที่ 1 แสดงโครงสร้างของคณะกรรมการสถาบัน การเงินชุมชนบ้านคลองจ้ง

ภาพที่ 2 แสดงการแบ่งหน้าที่บทบาทความรับผิดชอบ ของคณะกรรมการ

1.2 ด้านการเงิน พบว่า ด้านการเงิน สถาบันการเงินมีการรับฝากเงิน เงินหุ้น และปล่อยกู้ เมื่อมี หลักทรัพย์ มีการจัดสรรเงินให้สมาชิกกู้ยืมอย่างมีระบบ และสมาชิกก็มีการนำเงินมาออมเป็นประจำ มีระเบียบ แบบแผนทางการเงินอย่างดีและชัดเจน และมีการตรวจสอบบัญชีเป็นประจำทุกปี

ภาพที่ 3 แสดงสมุดรายงานการเงินประจำตัวของ สมาชิกสถาบันการเงินชุมชน

ภาพที่ 4 แสดงสมาชิกนำเงินมาออมที่สถาบันการเงิน ชุมชน

1.3 ด้านบุคลากร พบว่า สถาบันการเงินมีกระบวนการทำงานของคณะกรรมการมาจากการ คัดเลือกของสมาชิกในการเข้ามาทำงาน และมีการแบ่งหน้าที่อย่างชัดเจนของคณะกรรมการ มีความโปร่งใส และ สำคัญงานพัฒนาชุมชนสร้างความรู้ ความเข้าใจให้คณะกรรมการในการปฏิบัติงาน มีความรู้ความสามารถที่จะ พัฒนาสถาบันการเงิน

ภาพที่ 5 แสดงการทำงานคณะกรรมการสถาบัน
การเงินชุมชน

1.4 เครื่องมือเครื่องใช้ วัสดุอุปกรณ์ และสถานที่ปฏิบัติงาน พบว่า สถาบันการเงินมีเครื่องมือที่พร้อมในการทำงานของคณะกรรมการ และอุปกรณ์ที่เพียงพอกับคณะกรรมการและสมาชิก ยังขาดเทคโนโลยีที่ทันสมัยของระบบการเงิน ส่วนที่ทำการของสถาบันนั้นมีความพร้อมมั่นคงและถาวร

ภาพที่ 6 แสดงสมาชิกร่วมกันเลือกคณะกรรมการ
สถาบันการเงินชุมชน

ภาพที่ 7 แสดงสถานที่ทำงานสถาบัน
การเงินชุมชน

ภาพที่ 8 แสดงอุปกรณ์ที่เพียงพอสถาบัน
การเงินชุมชน

1.5 องค์กรความรู้และข้อมูลข่าวสาร พบว่า สถาบันการเงินได้รับข่าวสารจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรหรือข้อมูลทางการเงินที่ได้ไปศึกษาดูงาน มาถ่ายทอดความรู้ข่าวสารให้กับสมาชิก และหน่วยงานพัฒนาชุมชนให้การฝึกอบรมเพิ่มประสิทธิภาพความรู้ของสถาบันการเงิน หากมีกิจกรรมหรือข่าวสารความรู้ทางสถาบันการเงินก็จะมีการแจ้งข่าวสารล่วงหน้า และแจ้งในที่ประชุมทุก ๆ ปี

ภาพที่ 9 แสดงการให้ความรู้แก่สมาชิกสถาบันการเงิน
ชุมชน

ภาพที่ 10 แสดงสำนักพัฒนาชุมชนให้การฝึกอบรม
เพิ่มประสิทธิภาพความรู้ของสถาบันการเงิน

2. สภาพปัญหาการดำเนินงานสถาบันการเงินชุมชนบ้านคลองจ้ง หมู่ที่ 4 ตำบลนาบอน อำเภอนาบอน จังหวัดนครศรีธรรมราช

2.1 ปัญหาด้านคน พบว่า สมาชิกและคณะกรรมการมีความเป็นระเบียบ สมาชิกให้ความร่วมมือกับสถาบัน และสมาชิกสถาบันการเงินจึงทำให้ไม่มีปัญหา แต่อาจมีปัญหาล็กน้อยบางสมาชิกที่ไม่มีความเข้าใจในกฎระเบียบ ไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบของสถาบันการเงิน ในสมาชิกเงินกู้ที่ไม่ส่งตามนัด

2.2 ปัญหาด้านงาน พบว่า การทำงานไม่ค่อยมีปัญหาเพราะคณะกรรมการปฏิบัติงาน ตามระเบียบและข้อบังคับของกลุ่ม ส่วนสมาชิกมีปัญหาบ้างเล็กน้อย ที่ใช้เงินไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ทางคณะกรรมการก็ร่วมช่วยแก้ไขปัญหาคได้ สถาบันการเงินควรส่งเสริมให้ความรู้แก่สมาชิก คณะกรรมการทำงานอย่างเป็นระบบ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่

2.3 ปัญหาด้านวิธีการทำงาน พบว่า คณะกรรมการมีการทำงานกันอย่างเป็นระบบ ทำงานยึดตามหลักเกณฑ์ข้อระเบียบของสถาบันการเงิน และทุกคนมีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเอง มีความล่าช้าในบางครั้ง อาจมีปัญหาบ้างแต่คณะกรรมการก็รับผิดชอบต่อหน้าที่ได้ดี

3. แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานสถาบันการเงินชุมชนบ้านคลองจ้ง หมู่ที่ 4 ตำบลนาบอน อำเภอนาบอน จังหวัดนครศรีธรรมราช

3.1 การพัฒนาการกระจายอำนาจในการบริหารจัดการบุคคล พบว่า มีการร่วมคิดร่วมทำ สมาชิก ร่วมกันเลือกคณะกรรมการเข้ามาทำงาน ให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการดำเนินงานสถาบันการเงิน แบ่งอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบของคณะกรรมการแต่ละบุคคลที่ชัดเจน

3.2 การพัฒนาวิธีการทำงานแบบการมีส่วนร่วม พบว่า สถาบันการเงินมีการดำเนินงานโดยให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมกันเป็นเจ้าของสถาบันการเงิน ให้สมาชิกมีการเสนอความคิดเห็นในทำงานของคณะกรรมการ เพื่อให้เกิดการพัฒนาการทำงานแบบมีส่วนร่วมในสถาบันการเงิน

3.3 การพัฒนาให้เกิดความเสมอภาค หรือความเท่าเทียมกัน พบว่า สถาบันการเงินสมาชิกทุกคน ร่วมกันกำหนดข้อระเบียบร่วมกัน มีความเสมอภาคโดยใช้ระเบียบข้อปฏิบัติของกลุ่ม ให้ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน สมาชิกปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อปฏิบัติของกลุ่มอย่างเคร่งครัดเหมือนกันทุกคน

3.4 การพัฒนาให้มีโอกาสพัฒนาขีดความสามารถของบุคคล พบว่า สถาบันการเงินมีการส่งเสริมให้สมาชิกสามารถก้าวไปสร้างงาน สร้างรายได้ และมีการจัดประชุมสามัญประจำปี มีการแลกเปลี่ยนความรู้ภายในกลุ่ม และหน่วยงานภาครัฐเข้ามาส่งเสริมอบรมให้ความรู้แก่คณะกรรมการสถาบันการเงินทุกคน และมีการพัฒนาโดยการประเมิน จัดทำหลักแผนตรวจสุขภาพกองทุนชุมชน

3.5 การพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกัน พบว่า สถาบันการเงินมีการจัดสรรประโยชน์ให้สมาชิกในด้านการจัดสวัสดิการต่างๆ เช่น ทุนการศึกษาให้กับโรงเรียน ทุนการศึกษาให้กับบุตรของสมาชิก ทุนผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิก ให้กับสมาชิกและการให้ทุนในการใช้ประโยชน์ให้กับชุมชนและการปันผลเงินดอกตามหุ้นของสมาชิก

อภิปรายผล

1. วิธีการบริหารจัดการสถาบันการเงินชุมชนบ้านคลองจ้ง หมู่ที่ 4 ตำบลนาบอน อำเภอนาบอน จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า 1) ด้านการจัดการองค์กร พบว่า ทางสถาบันการเงินมีการรับสมาชิกอยู่ตลอด บริหารงานด้วยคณะกรรมการที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบการทำงานของแต่ละบุคคลและมีกฎระเบียบข้อปฏิบัติของสถาบันการเงิน 2) ด้านการเงิน พบว่า ทางสถาบันการเงินมีการรับฝากเงิน เงินหุ้น ปล่อยเงินกู้ มีแผนการจัดการด้านการเงินอย่างดี มีเพียงพอที่จะให้กับสมาชิกกลุ่มกู้ยืมอย่างมีระบบและมีความมั่นคงทางการเงิน 3) ด้านบุคลากร พบว่า มีการทำงานของคณะกรรมการมีความโปร่งใส คณะกรรมการมาจากการคัดเลือกของสมาชิกในการเข้ามาทำงาน สำนักงานพัฒนาชุมชนมีการเสริมสร้างความรู้ให้กับคณะกรรมการสถาบันการเงินชุมชน 4) ด้านเครื่องมือเครื่องใช้ วัสดุอุปกรณ์ และสถานที่ปฏิบัติงาน พบว่า สถาบันการเงินชุมชนมีเครื่องมือที่พร้อม และเพียงพอในการทำงานของคณะกรรมการ ยังขาดเทคโนโลยีที่ทันสมัยบ้าง ส่วนสถานที่ทำการสถาบันการเงินนั้นมีความพร้อมและมั่นคง 5) องค์กรความรู้ และข้อมูลข่าวสาร พบว่า ทางสถาบันการเงินจะมีการแจ้งข่าวสารล่วงหน้า และทางสถาบันจะได้รับข่าวสารจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรและอบรมเพิ่มประสิทธิภาพความรู้จากสำนักงานพัฒนาชุมชน ได้สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ วิฑูร ลิ้มประเสริฐ และคณะ ที่ศึกษาเรื่องศึกษาการบริหารจัดการสถาบันการเงินชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนบ้านห้วยเงาะ ตำบลทุ่งพลา อำเภโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ที่พบว่า การบริหารจัดการสถาบันการเงินชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนบ้านห้วยเงาะตำบลทุ่งพลา มี 5 ด้าน ได้แก่ ด้านส่งเสริมการออมเงินชุมชน ด้านการให้สินเชื่อแก่สมาชิก ด้านการรับฝากเงินชุมชน ด้านการให้คำปรึกษาทางการเงินและด้านสวัสดิการชุมชน ในภาพรวมนั้นมีการบริหารจัดการอยู่ในระดับมาก เนื่องจากสมาชิกในชุมชนได้ให้ความร่วมมือและตระหนักเห็นความสำคัญเกี่ยวกับ

การออมเงินเพื่อการดำรงชีวิตในปัจจุบันและอนาคต (วิฑูร ลิ้มประเสริฐ และคณะ, 2564) อีกทั้งผลงานของ สฤณี อาชวานันทกุล และปัทมาวดี โพชนุกูล ได้ทำการศึกษาเรื่อง คู่มีองค์การการเงินชุมชน: แนวทางการบริหารจัดการ องค์การการเงินชุมชน พบว่า แนวทางการบริหารจัดการองค์การการเงินชุมชนมีหนึ่งหัวข้อที่น่าสนใจ คือ “งบดุล” ซึ่งงบดุลแสดงให้เห็นถึงฐานะทางการเงินของกิจการ ณ วันใดวันหนึ่ง (ที่ต้องการทราบฐานะของกิจการ) ดังนั้น กลุ่มการเงินชุมชนควรจัดตั้งงบดุลทุก ๆ เดือน เพื่อแสดงการเปลี่ยนแปลงฐานะของกลุ่มการเงินชุมชนในแต่ละเดือน สร้างความเชื่อมั่นให้กับสมาชิกของกลุ่มการเงินชุมชนว่า กลุ่มการเงินชุมชนมีการดำเนินงานอย่างไร (สฤณี อาชวานันทกุล และปัทมาวดี, 2557)

2. สภาพปัญหาการดำเนินงานสถาบันการเงินชุมชนบ้านคลองจ้ง หมู่ที่ 4 ตำบลนาบอน อำเภอนาบอน จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า 1) ปัญหาด้านคน พบว่า คณะกรรมการทำงานอย่างเป็นระบบ แต่มีสมาชิกบางคนไม่เข้าใจ ไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อปฏิบัติของกลุ่ม ไม่ชำระดอกเบี้ยเงินกู้ตามระเบียบ จึงมีปัญหาบ้างเล็กน้อย 2) ปัญหาด้านงาน พบว่า การทำงานของคณะกรรมการปฏิบัติงานไม่มีปัญหา เพราะคณะกรรมการปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ สมาชิกมีปัญหาบ้างเล็กน้อย ที่ใช้เงินไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ คณะกรรมการสถาบันการเงินควรส่งเสริมให้ความรู้แก่สมาชิก 3) ปัญหาด้านวิธีการทำงาน พบว่า การทำงานของคณะกรรมการมีการทำงานอย่างเป็นระบบ แต่มีความล่าช้าในบางครั้ง อาจมีปัญหาบ้างแต่คณะกรรมการทุกคนก็ยังมีหน้าที่เมื่อถึงเวลาการทำงาน แต่โดยรวมก็มีความพร้อมทุกอย่างในการทำงาน ดังที่ สายชล ปัญญชิต ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนากองทุนหมู่บ้านไปสู่สถาบันการเงินชุมชนฯ พบว่า หน่วยงานภาครัฐหลายหน่วยงาน เช่น สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน กรมการพัฒนาชุมชนหรือแม้แต่สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ วงเล็บ (สทบ.) มีความพยายามที่จะพัฒนากองทุนชุมชนต่าง ๆ ทั่วประเทศรวมทั้งในประเทศไทย คือ ด้านบนเพื่อชุมชน/คนจน หรือที่รู้จักในชื่อการเงินขนาดเล็ก (Microfinance) การเงินฐานราก หรือการเงินชุมชน ที่มีการดำเนินการคล้ายกับธนาคารกสิกรามินของบังคลาเทศ (สายชล ปัญญชิต, 2555) อีกทั้งผลงานของ นิชธิมา วิสุทธิธำภา ที่ได้ศึกษาเรื่อง การทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับการเงินชุมชน พบว่า การเงินชุมชนสร้างการเปลี่ยนแปลงต่อเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจเนื่องจากเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ประชาชนระดับฐานรากสามารถเข้าถึงบริการทางการเงินและสามารถนำเงินทุนไปต่อยอดเพื่อสร้างอาชีพและรายได้ทั้งนี้ การบริหารจัดการที่เข้มแข็ง อัตราดอกเบี้ยที่เข้าถึงประชาชน และความร่วมมืออย่างมีประสิทธิภาพระหว่างภาครัฐ ภาคี และองค์การการเงินรายย่อย เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการเงินชุมชน (นิชธิมา วิสุทธิธำภา, 2563)

3. แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานสถาบันการเงินชุมชนบ้านคลองจ้ง หมู่ที่ 4 ตำบลนาบอน อำเภอนาบอน จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า 1) การพัฒนาการกระจายอำนาจในการบริหารจัดการบุคคล พบว่า สถาบันการเงินชุมชนมีการทำงานร่วมกัน ร่วมคิด ร่วมทำ มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการบริหารของคณะกรรมการแต่ละบุคคลอย่างชัดเจน 2) การพัฒนาวิธีการทำงานแบบการมีส่วนร่วม พบว่า สถาบันการเงินดำเนินงานโดยให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ สมาชิกส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นในการทำงานของคณะกรรมการ 3) การพัฒนาให้เกิดความเสมอภาค หรือความเท่าเทียมกัน พบว่า สถาบันการเงินสมาชิกทุกคนได้รับความเสมอภาค และเท่าเทียมกัน ใช้ระเบียบข้อปฏิบัติของกลุ่ม ให้สมาชิกปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อปฏิบัติของกลุ่มอย่างเคร่งครัดเหมือนกันทุกคน 4) การพัฒนาให้มีโอกาสพัฒนาขีดความสามารถของบุคคล พบว่า สถาบันการเงินชุมชนมีการจัดประชุมทุกสิ้นปี มีการแลกเปลี่ยนความรู้ภายในกลุ่ม มีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาส่งเสริมอบรมให้ความรู้แก่สมาชิกคณะกรรมการสถาบันการเงินทุกคน และมีการพัฒนาโดยประเมิน ตรวจสอบสุขภาพกองทุนชุมชนโดยสำนักงานพัฒนาชุมชน 5) การพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ พบว่า สถาบันการเงินจะมีการจัดสวัสดิการต่างๆ ให้แก่สมาชิกทุก ๆ ปี และปันผลเงินดอกให้กับสมาชิกที่มีการออมไว้ที่สถาบันการเงินชุมชนเป็นประจำ ดังที่ พระมหาประยูร ธีรวโร ได้ศึกษาเรื่อง วิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ พบว่า วิสัยทัศน์เป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีเพราะวิสัยทัศน์เป็น Roadmap ให้ทุกคนใน

สถานศึกษาได้ใช้เป็นประทีปนำทางในการปฏิบัติงาน ผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์ที่แท้จริงนั้นจะต้องมีกระบวนการลีลาของวิสัยทัศน์ครบทั้ง 3 มิติ คือ คิดได้ (การสร้างวิสัยทัศน์) สื่อเป็น (การเผยแพร่วิสัยทัศน์) และโน้มนำให้มีการปฏิบัติล่วงหน้า (การปฏิบัติตามวิสัยทัศน์) พร้อมทั้งมีการประเมินผลเพื่อการปรับปรุงแก้ไขให้เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบด้วย (พระมหาประยูร ธีรวโร, 2565) ทั้งนี้ ชุมชนจะได้ประโยชน์จากการจัดตั้งสถาบันการเงินชุมชน ได้แก่ 1) กลุ่ม/องค์กร/กองทุนการเงินมีการบริหารจัดการที่เข้มแข็ง และมีประสิทธิภาพ คือ ร่วมกันบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ เป็นไปในทางเดียวกัน ป้องกันการสูญหายของเงินทุนในหมู่บ้าน/ชุมชน 2) แก้ไขปัญหาหนี้สินของประชาชน และลดภาระเรื่องหนี้สินของครัวเรือนโดยการเพิ่มขีดความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือน อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มโอกาสให้ประชาชนมีเงินทุนเพียงพอสำหรับการประกอบอาชีพ โดยไม่ต้องกู้ยืมหลายกองทุน/หลายสัญญา 3) ชุมชนมีการจัดสวัสดิการครอบคลุมและทั่วถึง (กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2561)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

1) วิธีการบริหารจัดการสถาบันการเงินชุมชนบ้านคลองจ้ง ประกอบด้วย การจัดการองค์กร การเงิน บุคลากร เครื่องมือเครื่องใช้ และองค์ความรู้และข้อมูลข่าวสาร 2) ปัญหาการดำเนินงาน ได้แก่ ปัญหาด้านคน งาน และวิธีการทำงาน 3) แนวทางการพัฒนา ได้แก่ การกระจายอำนาจในการบริหารจัดการ วิธีการทำงานแบบมีส่วนร่วม สร้างความเสมอภาค พัฒนาขีดความสามารถบุคคล และการมีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ โดยมีข้อเสนอแนะต่อสถาบันการเงินชุมชน ดังนี้ 1) ควรมีการจัดอบรมให้ความรู้แก่สมาชิกและคณะกรรมการสถาบันการเงินชุมชน 2) ควรมีการตรวจสอบรายการสถาบันการเงินทุกเดือน 3) เปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมให้มากขึ้น ข้อเสนอแนะต่อชุมชน ดังนี้ 1) ส่งเสริมให้ผู้ที่มีความรู้ความชำนาญ หรือวิทยากรที่มีความรู้เรื่องสถาบันการเงินชุมชน มาให้ความรู้แก่สมาชิกสถาบันการเงิน 2) ควรให้มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเข้ามาผลักดันสถาบันการเงินชุมชนให้มากขึ้น ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงาน ดังนี้ 1) ควรให้มีการเพิ่มความรู้แก่คณะกรรมการ และสมาชิกจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง 2) ควรให้มีการช่วยเหลือสิ่งต่างๆ ที่ทางสถาบันการเงินชุมชนยังขาดแคลนอยู่จากหน่วยงานที่สนับสนุนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และได้เสนอแนะแนวทางเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้ 1) ควรจะมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการของสถาบันการเงินชุมชนบ้านคลองจ้ง ตำบลนาบอน จังหวัดนครศรีธรรมราช 2) ควรจะมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสภาพปัญหาการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชนบ้านคลองจ้ง ตำบลนาบอน จังหวัดนครศรีธรรมราช

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชน หมู่ที่ 4 บ้านคลองจ้ง ตำบลนาบอน อำเภอนาบอน จังหวัดนครศรีธรรมราช วิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ได้ ต้องขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงในความอนุเคราะห์ของอาจารย์บุญยั้ง ประทุม อาจารย์ที่ปรึกษาหลักที่คอยดูแลเอาใจใส่ให้คำปรึกษาและแนะนำในการแก้ไขข้อบกพร่องทุกขั้นตอนอย่างดียิ่ง ขอขอบคุณ ผศ.ดร. ดำรงพันธ์ ใจห้าววิรพงศ์ และดร.จิตติมา ดำรงวัฒนะ ผู้ให้ความกรุณาเป็นที่ปรึกษาพร้อมให้คำแนะนำข้อคิดและให้ความช่วยเหลือด้านข้อมูล ตลอดจนแนวทางการทำวิจัยที่ถูกต้องตามระเบียบวิธี จึงทำให้งานวิจัยชิ้นนี้เสร็จสมบูรณ์ไปด้วยดี ผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ขอขอบคุณผู้เป็นสมาชิกและผู้ให้การสนับสนุนและส่งเสริมสถาบันการเงินชุมชนบ้านคลองจ้ง ตำบลนาบอน อำเภอนาบอน จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 15 คน ที่กรุณาเสียสละเวลาอันมีค่าของท่านที่ให้สัมภาษณ์และตอบตามความคิดเห็นตามความเป็นจริง เพื่อเป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์ข้อมูลและการนำผลไปใช้ในการวิจัยได้อย่างถูกต้อง

สุดท้ายนี้ ขอขอบคุณหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาชุมชนคณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ที่กรุณาอำนวยความสะดวกในการทำวิจัยครั้งนี้

ขอขอบพระคุณเพื่อน ๆ ในสาขาวิชาการพัฒนาชุมชนทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือตลอดมาและช่วยเหลือมาโดยตลอด รวมทั้งขอบคุณญาติพี่น้อง และสมาชิกในครอบครัวของข้าพเจ้าตลอดจนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคนที่คอยให้กำลังใจจนทำให้การศึกษาวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. (2561). แนวทางการดำเนินงานสถาบันการจัดการเงินทุนชุมชน (ศูนย์จัดการกองทุนชุมชน). เรียกใช้เมื่อ 30 ธันวาคม 2566 จาก <https://shorturl.asia/7wbUr>
- นิชธิมา วิสุทธิอาภา. (2563). การทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับการเงินชุมชน. ใน รายงานการทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับการเงินชุมชน. มูลนิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- พงษ์นรินทร์ อัสวเสถณี และคณะ. (2541). กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและกิจกรรมเครือข่ายกรม การพัฒนาชุมชน. เรียกใช้เมื่อ 30 พฤศจิกายน 2563 จาก <https://www.gotoknow.org/posts>
- พระมหาประยูร ธีรวโร. (2565). วิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ. วารสารบรรณการศึกษาศาสตร์และมนุษยสังคมศาสตร์, 3(1), 33-40.
- ภาวิณี พูลเกิด. (2556). การพัฒนาระบบบัญชีสำหรับสถาบันการเงินชุมชน: การพัฒนาระบบบัญชีสำหรับสถาบันการเงินชุมชน. ใน วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาเอกการบัญชี. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- ยุทธชัย สุกุลพุทธิ. (2552). การเป็นสมาชิกของสถาบันการเงินชุมชน : กรณีศึกษาสถาบันการเงินชุมชน ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิฑูร สิมะประเสริฐ และคณะ. (2564). ศึกษาการบริหารจัดการสถาบันการเงินชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนบ้านห้วยเงาะ ตำบลทุ่งปลา อำเภอกอโกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี. วารสารมหาจุฬานาคร ธรรม์, 8(4), 103-117.
- สฤณี อาชวานันทกุล และปัทมาวดี. (2557). คู่มือองค์กรการเงินชุมชน: แนวทางการบริหารจัดการองค์กรการเงินชุมชน. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหมิตรพรีนติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- สายชล ปัญญาชิต. (2555). การพัฒนากองทุนหมู่บ้านไปสู่สถาบันการเงินชุมชน. วารสารวิทยบริการ, 23(3), 148-163.
- สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครราชสีมา. (2560). กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและกิจกรรมเครือข่าย. เรียกใช้เมื่อ 30 ธันวาคม 2566 จาก <https://shorturl.asia/N2sru>